

PERSONALITĂȚI DIN BUCOVINA

GEORGE TOFAN - PROFESORUL

Gheorghe Glurcă

Fără nici o îndoială, George Tofan a intrat definitiv în categoria veritabililor oameni de școală care-și fac din slujirea ei idealul suprem al vieții, însăși rațiunea de a exista. Traectoria lui profesională este pe cât de scurtă pe atât de densă și bogată în realizări care l-au impus ca "spiritul conducător în noua generație bucovineană"¹. După absolvirea în 1904 a facultății de litere, istorie și geografie din Cernăuți, a fost repartizat ca profesor suplinitor la Liceul de Băieți din Suceava. actualul Liceu "Ștefan cel Mare", pe care-l terminase cu doar patru ani mai devreme. În 1906 se va transfera la Școala Normală din Cernăuți², unde va funcționa până la sfârșitul scurtei sale vieți, cu excepția anilor de război (1914-1918). Măcelul, care a cutremurat Europa din temelii aducând schimbări profunde în configurația hotarelor sale interioare, a marcat într-o măsură mai mare sau mai mică și viața oamenilor de pe bătrânul continent. În ce-l privește pe George Tofan, deoarece a refuzat, asemeni altor intelectuali din Bucovina, să se înroleze în armata imperială, a trebuit să se refugieze. Ca și ei a ales drumul României, încă neutră, unde la sfârșitul lunii noiembrie 1914 i se încredințează conducerea Gimnaziului de Băieți din Bazargic (Cadrilater) inaugurat imediat după sosirea sa în oraș. Unele aspecte privind acest episod al vieții sale sunt consemnate de el însuși: "A doua zi dimineața (după inaugurare - n.n.) m-am trezit într-o sală goală, fără bănci, fără tablă, fără cretă, cu o droaie de elevi români, bulgari, armeni, greci, ovrei spanioli, la care s-au adus mai târziu, spre completare, și turci și tătari, din care majoritatea străinilor de abia rupeau câteva boabe românești. Cu acest material a pornit gimnaziul din Bazargic, (pe) care l-am condus până la intrarea României în război"³. Veritabil apostol al neamului, el și-a folosit toată priceperea și abnegația pentru a răspândi cultura românească pe aceste meleaguri, trăind momente de mare satisfacție pentru orice succes obținut. Păcat numai că intrarea României în război a întrerupt brusc și prea repede această rodnică activitate de pionierat desfășurată de el.

În vara anului 1917 îl găsim pe George Tofan în Basarabia împreună cu un grup de alți profesori bucovineni (I.I. Nistor, Liviu Marian, Eugen Botezat, Dimitrie Moldovan, Filaret Doboș etc.). Au venit aici, ca și colegii lor din Transilvania și din Regat, ca să-și ofere cunoștințele și priceperea într-o luptă de importanță vitală

pentru românii basarabeni. În acea perioadă bătălia pentru deșteptarea conștiinței naționale căpătase în Basarabia accente dramatice, iar irosirea ocaziei favorizate de conjunctura istoriei ar fi echivalat cu condamnarea, poate definitivă, la pierderea identității etnice a acelor milioane de români robiți timp de peste un secol de imperiul țarist. Trebuia acționat neîntârziat. Și cum școala constituia unul dintre mijloacele cu un impact deosebit asupra populației, mai ales asupra tineretului, primul Congres al învățătorilor și profesorilor moldoveni ținut la Chișinău între 25 și 28 mai 1917 a hotărât: "Pentru ca învățătorii moldoveni să se poată pregăti cum trebuie spre a fi în stare a deschide de la toamnă școli moldovenești prin sate și târguri, trebuiesc înființate numaidecât cursuri moldovenești de cel puțin două luni de zile. Cursurile să se înceapă la 15 iunie"⁴. Nu era deloc o treabă ușoară, deoarece învățătorii, fiind formați în școli rusești, aveau ei înșiși foarte slabe cunoștințe de limbă maternă, ca să nu mai vorbim de cele de istorie. Pentru a schimba o mentalitate adânc înrădăcinată în conștiința acestor oameni, pentru a pune bazele școlii în limba română și a introduce alfabetul latin într-un asemenea context era nevoie de oameni nu numai bine pregătiți profesional, dar și predispuși a-și asuma niște riscuri. Riscurile decurgeau din faptul că puterea administrativă în teritoriu era în mare măsură încă în mâna rușilor care nu se împăcau cu dorința de libertate a moldovenilor. Și ei nu se dădeau înapoi de la nimic pentru a intimidă și a înăbuși tendința patrioților basarabeni de a scăpa de jugul țarist. Îi ajutau și soldații ruși plecați de pe front într-un haos total, dedați la cele mai oribile jafuri și crime. Pe data de 20 august 1917, Tofan însuși a fost martorul unei asemenea întâmplări, când, în timpul "vizitei" unei patrule de bolșevici la o vie din apropierea Chișinăului, au fost împușcați Andrei Hodoroșea și Simion Murafa, doi unioniști de frunte. Apoi, între învățători erau și destui ruși care se opuneau fățiș oricărei schimbări în speranța că învățământul se va desfășura în continuare numai în limba rusă. Dar și fără aceștia existau moldoveni rusofoni, victime ale unei perfide educații antiromânești, mulțumiți cu blidul de linte primit de la stăpâni. Așa se explică faptul că hotărârea congresului n-a avut același ecou în conștiința tuturor învățătorilor, încât a fost nevoie de două serii de cursuri pentru a-i cuprinde pe toți. Cea dintâi, între 17 iunie și 17 august, s-a desfășurat la Chișinău, la ea luând parte, din proprie inițiativă, și vreo 20 de învățători transnistreni. Întrucât nu s-au prezentat decât aproximativ 500 de învățători, adică jumătate din numărul total, ceilalți au fost constrânși, sub amenințarea îndepărtării din muncă, să participe la seria a doua din octombrie (școala avea să înceapă, din această cauză, la 1 noiembrie). Durata a fost redusă la mai puțin de o lună și s-au organizat pe trei centre: Chișinău, Bălți (de a cărei activitate a răspuns George Tofan) și Soroca. Cursurile au constat din lecții de limbă, literatură, istoria românilor, metodici, muzică și activitatea extrașcolară a învățătorului. La final participanții au susținut examen și au primit un atestat în baza căruia își puteau desfășura activitatea în școli cu predare în limba română.

În ciuda tuturor greutăților, scopul a fost atins. Asta și datorită tactului

pedagogic de care au dat dovadă lectorii. Ei au urmărit, în primul rând nu cantitatea de cunoștințe transmise, ci să-i convingă pe cursanți că în cultura română există valori comparabile cu cele din cultura altor popoare, că avem o limbă frumoasă și armonioasă capabilă să exprime cele mai alese gânduri și sentimente omenești, că avem o istorie îndelungată și plină de fapte care ne fac cinste. Treptat au fost captate nu numai atenția lor, ci și interesul. În legătură cu aceasta, în lucrarea citată, Onisifor Ghibu relatează întâmplări semnificative și emoționante în același timp. Pe 17 august 1917 a avut loc un eveniment imposibil de imaginat cu două luni în urmă: spectacolul dat de învățători la încheierea cursurilor. S-a început cu "Deșteaptă-te, române" și s-au interpretat apoi piese de Gavriil Musicescu, Teodor Flondor, Ciprian Porumbescu și Isidor Vorobchievici. Referindu-se la acest concert, "Școala moldovenească" scria: "Sala Eparhială a fost ticsită de public. Fiecare punct din program a trebuit să fie cântat de câte două ori, iar imnul nostru național, ascultat de sala întreagă în picioare, chiar de trei ori. Era o însuflețire de nedescris... Se vedeau în atâția ochi lacrimi de bucurie fără pereche" (nr. 2-4/1917, pag.134).

Și de data aceasta George Tofan a fost la înălțimea misiunii pe care și-a asumat-o. Împreună cu ceilalți profesori veniți de peste Prut a dat o pilduitoare dovadă de solidaritate de neam, înfruntând atâtea riscuri în numele unui ideal nobil cum este întrajutorarea fraților aflați la nevoie. În calitate de responsabil al cursurilor de la Bălți a făcut o dată în plus dovada capacității sale organizatorice. Lui i se adresau colegii bucovineni cerând lămuriri sau sprijin pentru soluționarea unor probleme curente sau de perspectivă. În plus, el însuși a predat istoria la ambele serii de cursuri, iar apoi, în anul școlar 1917-1918, a lucrat ca profesor de limba română la Școala Eparhială de Fete și la Seminarul Teologic din Chișinău luptându-se cu greutățile inerente începutului (lipsa manualelor școlare, de ex.), dar și cu mentalitatea unora dintre elevi mai puțin receptivi la nou. Concomitent a contribuit la dezvoltarea presei românești din Basarabia, editând împreună cu Onisifor Ghibu revista "Școala moldovenească", prima publicație de profil de aici, și gazeta "România nouă" și a luat parte activă la agitata viață premergătoare unirii. Pătruns de convingerea că se apropie ceasul mării dreptăți istorice, nu putea rămâne în afara bătăliei care pregătea acel moment fericit. Cu gândul la ceea ce avea să fie îi scria lui Eugen Botezat: "...această muncă și rezultatele ei vor forma pentru noi unica satisfacție și mângâiere pentru aceste zile de dureri sfâșietoare. În muncă află deplină alinare. Trebuie să avem convingerea fermă că dorințele noastre pot fi realizate și dreptatea va ieși biruitoare, chiar în aceste zile, cari par a ridica ziduri de nepătruns între noi și pământul scump al patriei noastre, noi trebuie să fim tari și să așteptăm cu încredere ora supremei dreptăți"⁵.

Recunoscându-i-se meritele în organizarea și desfășurarea cursurilor, abnegația și dăruirea de care a dat dovadă pentru a pune bazele învățământului românesc din Basarabia, prin ordinul nr. 611 din 6 noiembrie 1918, George Tofan a fost numit revizor școlar al județului Chișinău, funcție pe care, practic, el n-a

îndeplinit-o. Ca neobosit militant pentru unire, se simțea chemat în altă parte, unde prezența lui era mai necesară. Într-adevăr, după marele act istoric de la 27 Martie 1918, în Basarabia lucrurile au intrat treptat pe făgașul normal. Procesul de integrare în viața politică, socială, economică, culturală a României era în plină desfășurare. Învățământul în limba națională intrase și el în drepturile sale depline. Deci se putea considera ca încheiată misiunea pentru care venise aici. Tocmai de aceea gândurile lui George Tofan zboară tot mai des și mai insistent spre Bucovina lui dragă, unde evenimentele premergătoare unirii erau în plină desfășurare. Se simțea tot mai dator să intre în miezul faptelor, să-și aducă partea lui de contribuție la împlinirea visului cu care și-a nutrit speranțele ani și ani la rând. A revenit în Bucovina pe data de 23 noiembrie 1918, după mai bine de patru ani de refugiu. Despre ceea ce a întreprins în zilele imediat următoare, Ion I. Nistor scria: "După reîntoarcerea sa la Cernăuți, George Tofan a fost unul dintre făuritorii actului de unire, distingându-se prin o rodnică și neobosită activitate într-o vreme când în Bucovina era totul de refăcut și de așezat pe temelii noi. În numele foștilor refugiați români, George Tofan făcu în ședința istorică a Consiliului Național din Cernăuți, în ziua de 25 noiembrie 1918, istorica declarație care sfârșea cu frumoasele cuvinte: <<Ridicându-ne pe deasupra tuturor prejudecăților, uitând tot trecutul neînțelegerilor, gândurile noastre se îndreaptă în aceste clipe mărețe numai la viitorul neamului nostru iubit și de aceea chemăm la muncă pentru fericirea acestui neam pe toți cei de un gând cu noi>>"⁶. La 28 noiembrie participă la votarea unirii Bucovinei cu România, iar în continuare se implică cu toată energia în vâltoarea acțiunii de renaștere românească a provinciei înstrăinate timp de 143 de ani. În domeniul învățământului el avea să joace rolul cel mai important: în aprilie 1919 a fost numit în funcția de secretar-șef al Departamentului Instrucțiunii Publice din Bucovina, iar vara și ca director al Școlii Normale din Cernăuți. Este semnul recunoașterii meritelor sale excepționale de care dăduse dovadă. Din toate colțurile Bucovinei i se adresează numeroase scrisori și telegrame de felicitare. Aflat în vârful piramidei învățământului și cunoscând ca nimeni altul grelele probleme cu care se confrunta școala românească de aici George Tofan preconizează măsuri reformatoare grabnice și radicale, cu precădere în domeniul învățământului primar care trebuia pus pe baze noi, naționale, în lumina celor mai înaintate idei pedagogice, deoarece până atunci această primă verigă a școlii era "nu pentru răspândirea culturii, ci pentru împlinirea altor scopuri străine de educație și instrucție"⁷. Tocmai de aceea inițiază consfătuiri în zilele de 27 și 28 noiembrie 1918 cu reprezentanții învățătorilor și stabilește măsurile corespunzătoare în vederea organizării lor și pentru reforma școlară. În ședința din 3 ianuarie 1919, Comitetul Asociației Corpului Didactic Român din Bucovina a hotărât convocarea celui de-al doilea congres general al învățătorilor pe 14 și 15 februarie 1919 la Cernăuți. Până atunci se desfășoară o vie activitate, au loc adunări districtuale, iar Tofan publică în "Glasul Bucovinei" numeroase articole pe această temă. Din păcate boala nemiloasă de care suferea de mai multă vreme se

agradează, fiind tot mai puțin prezent în viața publică. De altfel, n-a mai avut fericirea să vadă împlinite măsurile preconizate, căci la mijlocul verii următoare avea să ia sfârșit meteorica-i existență. A lăsat în urmă un gol imens și o inegalabilă pildă de muncă și dăruire pe tărâmul învățământului, fiind sincer regretat de toată intelectualitatea bucovineană.

Ca profesor, George Tofan era înzestrat din belșug cu cele mai alese calități. Chiar și fizicul îl avantaja: "avea o statură mijlocie, fața rotundă, cu trăsături fine, avea predilecție pentru haine negre, cravată neagră, simț estetic foarte dezvoltat și la butoniera hainei purta totdeauna și câte un boboc sau o floare de trandafir"⁸. Exigent cu sine însuși, era exigent, dar nu distant, cu elevii. Iată cum a rămas în memoria unuia dintre ei: "Știu însă că trebuia să învățăm o limbă românească aleasă, corectă, trebuia să scriem bine, literar, să avem respectul cuvenit pentru ortografie și gramatică, trebuia să cunoaștem istoria națională în modul cel mai temeinic, trebuia să cunoaștem evoluția limbii și istoria literaturii și să fi citit foarte bine toate operele scriitorilor români"⁹. Anastasia Dugan, și ea fostă elevă a lui Tofan, îi scria la 20 martie 1919: "... îmi stau înaintea ochilor timpurile frumoase de odinioară când într-un capăt de coridor undeva sau pe catedra clasei noi elevele făceau cerc în jurul D-voastre și vă întrebam ... Vă întrebam nesfârșit ... Căci activitatea D-voastre la Școala Normală, apoi îndemnul și munca D-voastre pentru înființarea Școlii Normale de învățătoare particulare, precum și atâtea alte năzuinți de a ridica cultura și îndruma creșterea tineretului feminin la treapta cuvenită și menirea adevărată - toate acestea vădesc că nutriți un ideal mare și frumos ..."¹⁰.

Deși temeinic pregătit profesional, era mereu în căutarea de noi informații și-i trăgea și pe ceilalți după el. Dovada o reprezintă, printre altele, participarea împreună cu unii intelectuali bucovineni, tot mai mulți de la un an la altul, la cursurile de vară de la Vălenii de Munte desfășurate sub conducerea lui Nicolae Iorga. Întors de fiecare dată de aici cu un plus de cunoștințe, era nerăbdător să le împărtășească elevilor săi în primul rând. Știa ca nimeni altul să sădească adânc în sufletele lor tinere sentimentul sfânt al dragostei de neam și idealul unirii cu Țara. Tot Emil Boca își amintea peste ani: "Lecțiile lui erau frumoase prin elementul dinamic din ele. După fiecare lecție rămâneam însetați, năzuind mereu a cerceta, a citi, a studia și mai ales a face planuri de orientare în vederea vremurilor ce aveau să vie. Prin intuiția justă cu care ne deprinsese spiritul său ager, acu de prin 1908 începeam să înțelegem ce avea să se dezlanțuie în 1914 ... Și ce putere avea cuvântul în gura lui! Cu el dispăreau păreții mohorâți ai clasei și ne găseam într-o uriașă familie românească, într-o țară cu așezări trainice pe temelii de omenie românească, așezări croite după tradițiile eroice, după înțelepciunea bătrânească lămurită și călită în suferințe și biruințe fără seamăn. Chiar în orele de exerciții gramaticale, când analizam fraze și perioade, urmăream în ele imaginea viforoasă a lui Mihai Vodă la Călugăreni după cartea lui Bălcescu sau priveam melancolicele peisagii de iarnă din povestea Doamnei Chiajna a lui

Odobescu.

Aici nu era meșteșug didactic pedant cu trepte formale și cu silogisme. Nu era nici timp, nici loc pentru așa ceva. Era izvor de apă vie țâșnind vijelios din stâncă. Era iureșul năvalnic, pasiunea înfrigurată de a cunoaște ființa neamului nostru, de a sorbi putere din puterea lui și de a ne vărsa apoi în acea ființă ca apele în mare"¹¹.

Dar George Tofan nu a fost numai un profesor înzestrat cu har pentru această nobilă muncă. Era în același timp un militant neobosit pentru emanciparea corpului didactic românesc din Bucovina, pentru dezvoltarea învățământului în limba națională, pentru racordarea școlii la cerințele vieții practice a populației românești de aici. În fond, toată activitatea sa pe tărâm școlar, ca și din celelalte domenii, era subordonată, cum s-a mai spus, unui țel suprem: unirea culturală a tuturor românilor și apoi unirea lor politică. În legătură cu aceasta, Nicolae Tcaciuc-Albu afirma că "acela care va studia odată istoria pregătirii suflatești a marelui act al unirii, acela care va răsfoi toate însemnările, cărțile, ziarele și revistele de la 1775 încoace cu privire la Bucovina ... va trebui să vadă că Bucovina până la Tofan ... n-a avut un astfel de publicist care să fi pregătit cu atâta temeinicie, atâta pricepere și atâta perseverență ziua cea mare ..." "¹².

Se lovea însă de tot felul de greutăți. Multe lipseau, așa încât aproape totul trebuia luat de la capăt. A editat mai întâi, depășind cu greu refuzul autorităților, revista "Școala" în 1907, prima publicație românească cu profil didactic din Bucovina, care a devenit în scurtă vreme o adevărată tribună de luptă nu numai pentru revendicări din domeniul școlar, ci și cultural sau chiar politic.

George Tofan a înțeles corect rolul pe care-l poate avea țărâtimea bucovineană pentru împlinirea marelui vis al unirii. Asupra ei trebuia acționat însă cât mai grabnic pentru formarea conștiinței naționale și ridicarea prin cultură la un nivel de trai superior. Aceste idealuri puteau fi împlinite printr-o acțiune concertată în care învățătorii aveau de îndeplinit un rol foarte important. Dar mai întâi ei înșiși trebuiau organizați pentru a deveni cu adevărat o forță. Și atunci George Tofan a decis să-i scoată din societățile învățătoresci multinaționale din care făceau parte, înființând "Reuniunea Școlară Română din Bucovina", transformată ulterior (în 1909) în "Asociația Corpului Didactic Român din Bucovina", cu organizații-filială în fiecare județ. Următorul pas trebuia să fie concentrarea acestor forțe și promovarea unei linii unitare de acțiune. Referindu-se la aceasta George Tofan spunea: "Necesitatea manifestării solidare a corpului didactic român din țară în vederea trebuințelor culturale ale neamului nostru și în special ale școlii române s-a simțit în anii din urmă tot mai mult și s-a accentuat tot mai clar și mai apăsător ... Silințele individuale și răzlețe trebuie unite, glasurile singuratică trebuie armonizate într-un singur glas care să vorbească resvedit și de la loc potrivit. Acest loc potrivit e congresul nostru cultural"¹³. Deci o întrunire de proporții merită să determine o nouă îndrumare în viața școlilor. Congresul a avut loc la Suceava în zilele de 7 și 8 iunie 1914, la el participând 500-600 de învățători de pe meleagurile bucovinene

și invitați din Transilvania, din Regat și chiar din Cadrilater. Cei din Basarabia erau prea bine păziți de ohrana țaristă ca să poată trece dincolo de sârma ghimpată și să se întâlnească cu frații lor. Acum, după mai bine de trei sferturi de veac, importanța acestui eveniment pornit din inițiativa lui George Tofan ne apare și mai bine în adevăratele sale dimensiuni. Dar ea a fost formulată la scurtă vreme de către unul dintre participanții la congres: "... am înțeles trei adânci lucruri: în 7 și 8 iunie a învins un mare principiu, cel al progresului și s-a rostit o aspră deviză: mereu înainte spre lumină. În 7 și 8 iunie s-a înfăptuit un puternic început de cultivare temeinică a celei mai alese păture care jertfește ce are mai bun pe altarul poporului. În 7 și 8 iunie ne-am regăsit în sfârșit pe noi înșine - păstori împrăștiați ai aceleiași turme ... Va rămâne, am crezut după toate, însemnată ziua când și pe pământul nostru s-a făcut un mare început de apropiere sufletească între frații de-o limbă. Când după ani vom fi ajuns la culmi mai înalte, ne vom uita cu drag înapoi la aceste modeste dar însemnate începuturi"¹⁴. În înțelegere cu câțiva confracți, George Tofan urzea planuri și mai îndrăznețe decât acest congres. Astfel, după cum nota I.G. Dumitrașcu, unul dintre organizatorii învățătorilor din Regat, invitat la întrunirea de la Suceava, "Împreună cu Tofan și cu dr. Ghibu am plănuit atunci o federație națională între asociațiile de învățători din toate provinciile românești și în cazul nereușitei să ne dăm mâna peste hotare în federația internațională a învățătorilor prin care să promovăm interesele românismului"¹⁵. În legătură cu același proiect, Onisifor Ghibu, și el prezent la Suceava, afirma că aceasta manifestare "avea să formeze începutul unei acțiuni de proporții mari a întregului corp didactic românesc de toate gradele, deocamdată din monarhia austro-ungară, cu tendința de a deveni, cu timpul, o mișcare generală a corpului didactic românesc de pretutindeni"¹⁶. Evenimentele politice declanșate în vara anului 1914 au făcut însă ca aceste proiecte să nu-și mai afle rostul.

Importantă a fost activitatea lui George Tofan desfășurată și în cadrul Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina. Se știe că începutul secolului nostru a cunoscut o adâncire a procesului de deznaționalizare a românilor bucovineni. Era efectul consecințelor defavorabile acumulate în timp decurgând din expansiunea elementului slav printr-un fel de transhumanță într-un singur sens înregistrată încă cu veacuri în urmă. După cum dovedesc statisticile vremii, afluxul de străini s-a accentuat însă după răpirea Bucovinei și mai ales după trecerea ei în administrare galițiană. Acest transplant de populație, cu deosebire ucraineană, era nu numai acceptat de autorități, ci chiar stimulat prin facilitățile acordate. Expansioniștii fie că au întemeiat sate noi, fie că s-au așezat prin satele românești, pe unele slavizându-le cu timpul datorită numărului lor mare. Cât privește învățământul, în satele slavizate sau în cele cu populație mixtă, în perioada la care ne referim, funcționau numai școli rutene. Înțelegând pericolul dispariției iminente a elementului autohton, conducerea Societății (Dionisie Bejan - președinte și George Tofan - secretar) a luat măsuri de contracarare prin reromânizarea satelor înstrăinate. Școala reprezenta una din principalele arme de luptă în acest sens, mai

ales că legea permitea ca în asemenea sate să se înființeze școli românești, dar particulare. Ocazia nu trebuia irosită și s-a procedat în consecință. Era o acțiune de mari proporții care angaja toate resursele materiale și umane ale Societății: trebuiau asigurate spații, bază didactică, învățători, iar pentru atragerea copiilor - manuale, rechizite și chiar îmbrăcăminte și încălțăminte, toate pe cheltuiala Societății. Dar mai întâi trebuia lămurită populația acestor sate. Pria munca unor oameni de încredere și cu sprijinul preșos al preoților, efectele nu au întârziat: sat după sat cerea școală în limba română.

Nu trebuie să ne imaginăm că autoritățile au rămas indiferente. Dimpotrivă, instigate de ruteni, "puneau condiții greu de îndeplinit, înscenau anchete împotriva învățătorilor și pentru fiecare nemică amenințau mereu cu închiderea școlilor"¹⁷. În ciuda acestui fapt, în intervalul 1910-1914 au fost înființate 14 asemenea școli în sate precum Breaza, Călinești Cuparencu, Călinești Enache, Carapciu, Comarești, Costești, Cotul Bainschi, Adâncata (Hliboca), Măriței, Șerbăuți etc., cu 25 de învățători și aproximativ 1.400 de elevi. Consecința a fost depopularea școlilor rutene, cele din Măriței și Mihalcea, de exemplu, rămânând goale.

Nivelul pregătirii elevilor din aceste școli era oarecum modest. Faptul este explicabil dacă avem în vedere că cei mai mulți învățători de aici nu aveau pregătirea necesară. Este motivul pentru care în ședința Comitetului Central al Asociației Corpului Didactic din 21 aprilie 1912, la propunerea lui George Tofan, numit inspector al școlilor particulare, s-a hotărât înființarea unei școli normale particulare de fete cu predarea în limba română tot pe cheltuiala Societății. Urma ca fiecare om de școală să contribuie cu câte 100 de coroane pentru întreținerea ei, iar corpul didactic să predea gratuit. Școala a fost înființată într-adevăr la 24 septembrie 1912 în localul Societății, cu 60 de eleve¹⁸ (15 în cursul 1, 32 în cursul 2 și 13 în anul I), în 1913 ieșind primele absolvente, și a funcționat până la război cu reînnoirea anuală a aprobării autorităților. De exemplu, Vasile Marcu îi scria lui George Tofan la 2 ianuarie 1914: "Ce privește afacerea cu "Școala ta Normală" am fost la minister unde am scos numărul actului, aflând totodată că actul stă pe masa referentului (Laupauer), care e plecat până-n 4 ianuarie 1914 nerezolvat. Am dat numărul actului lui Aurel (Onciul - n.n.), care mi-a făgăduit că va interveni numaidecât îndată ce referentul se va întoarce și va merge la nevoie chiar la ministrul Hussarek. Eu voi urmări afacerea mai departe și-ți voi raporta dacă voi afla noutăți"¹⁹, iar peste aproximativ o lună adăuga: "Săptămâna trecută a fost Aurel la Ministerul de Culte și a intervenit în afacerea Școlii Particulare, urgentând rezolvarea ei. Hofrat-ul Breitenberg i-a făgăduit toate, numai a crezut că fondarea materială face greutăți. Atunci Aurel i-a răspuns că de aceasta n-are să-i pese nimic, căci, dacă nu va fi cu ce a o susține, ea va înceta, dară că sunt auspicii că țara va ajuta atuncea"²⁰.

Adânci rezonanțe în conștiința corpului didactic din Bucovina au avut cursurile de vară inițiate și organizate de George Tofan. Preocupat permanent de emanciparea neamului, el era atent la evenimentele din jurul său pentru a prelua

tot ceea ce considera util. Astfel, "Urmărind manifestațiile culturale ale altor popoare, a văzut în cursurile de vacanțe germane de la Salzburg o instituție demnă de imitat. Și iată-l pe Tofan publicând în *Junimea literară*", 1906, nr. 8-9, pag. 134-136, un articol insistând asupra necesității înființării acestui fel de cursuri românești. După părerea lui Tofan, ele urmau să se țină <<unde va în România, într-o localitate cu poziții frumoase>>. Aici oamenii de știință români aveau să țină cursuri sau să facă comunicări din toate domeniile culturii noastre naționale. Astfel contactul dintre români se va face de la om la om, de la individ la individ. Învățătorii, profesorii și studenții români vor auzi propovăduindu-se cuvântul viu, iar aceasta valorează mai mult decât <<o lectură întreagă>>. Aflat în 1906 la București pentru vizitarea Expoziției Jubiliare, el îi sugerează lui Nicolae Iorga această idee. Urmarea a fost că la 2 iulie 1908 au fost inaugurate cursurile de la Vălenii de Munte. După cum s-a arătat mai sus, încă din primul an au venit aici și cursanți din Bucovina. Numărul lor a crescut an de an. Din bogata corespondență a lui Tofan cu N. Iorga se desprinde interesul tot mai mare pentru această "adevărată universitate populară cu caracter general românesc", cum o aprecia conducătorul ei.

Prezența bucovinenilor la aceste cursuri nu era văzută cu ochi buni de autoritățile habsburgice, așa încât, pe fondul înrăutățirii relațiilor cu România, nu li s-a mai permis să le frecventeze. Ca urmare, George Tofan hotărăște să deschidă în Bucovina cursuri asemănătoare celor de la Văleni. Localitatea aleasă a fost Dorna Candrenilor vestită pentru pitorescul ei și pentru statutul de stațiune balneară. În plus el se baza și pe ajutorul lui Samuil Ioneț, directorul școlii de aici, în problemele organizatorice. Cursurile erau "de neapărată trebuință ..., deoarece învățătorimea română ieșită din școala normală mai veche primise mai puține cunoștințe de istorie și literatură națională"²¹. A trebuit ca organizatorii să depășească din nou numeroase piedici ridicate de oficialitățile devenite refractare la orice fel de întrunire a românilor. Parcă presimțeau că se apropie momentul mării dreptăți istorice și încercau să-l amâne pe cât posibil. Cursurile au avut totuși loc între 3 și 17 august 1913. Răspunderea pentru asigurarea conținutului activităților a revenit unor renumiți profesori din Cernăuți: Ion I. Nistor pentru istorie, dr. Eugen Botezat - șt. naturale și George Tofan - literatură română. Este semnificativ faptul că la cursuri au participat cu interes și gospodari din sat. Cât despre atmosfera ce a dominat, Tofan scria că cei prezenți aveau "o plăcere să asiste regulat și cu interes la toate conferințele ce s-au ținut, în tot timpul cursurilor a dominat o armonie și o animație vrednice de toată lauda, cei vreo 50 de frecvenți și frecventate stabile deveniseră o familie nedespărțită la cursuri, la excursii, la discuții serioase, la plimbări, la distracții nevinovate, în cântece și dans. Dacă acesta ar fi singurul folos al acestor cursuri, el ar fi fost destul de mare... Dar cine-i în stare să arate câte foloase aduc astfel de cursuri, câte idei nouă căzute pe un câmp bun, câte îndemnuri binefăcătoare, câte indicații utile, câte hotărâri de folos nu se ivesc pe urma unui contact intim de săptămâni"²².

Reușindu-le această primă încercare, organizatorii s-au gândit din timp la cele din anul următor, pentru care concepuseră un program și mai complex, popularizat intens în diferite publicații. Expunerile aveau să se imbine cu excursii în împrejurimi, cu experiențe și aplicații în teren. Numai că izbucnirea războiului a determinat plecarea precipitată a cursanților, cei mai mulți sosiți deja la Dorna Candrenilor. Așa a luat sfârșit o acțiune pornită dintr-o generoasă inițiativă a lui George Tofan. Chiar dacă ea n-a avut la dispoziție timpul necesar pentru a-și arăta roadele, posteritatea este datoră să așeze la locul cuvenit intenția ce a stat la baza ei. Și această intenție a pornit dintr-o conștiință pusă în întregime în slujba neamului său.

Iată, așadar, în mare sfera preocupărilor lui George Tofan puse în slujba învățământului în calitate sa de profesor. Dacă însă mai avem în vedere că în același răstimp de numai 15 ani a publicat un însemnat număr de articole răspândite în ziare și reviste din Cernăuți, Suceava, Iași, București, Arad, Chișinău, că a redactat el însuși ani la rând publicații precum "Junimea literară", "Școala", "Școala moldovenească" sau "România nouă", că a fost unul dintre colaboratorii lui Sextil Pușcariu la elaborarea Dicționarului Limbii Române, că a scris o lucrare (fără să mai aibă fericirea s-o vadă tipărită) despre învățământul românesc din Bucovina, că "a înființat bănci populare, societăți de consum, cantine școlare, biblioteci sătești, muzee, școli de adulți, șezători și cercuri literare, grădini de copii"²³, atunci adevărata imagine a acestui neobosit militant al neamului ne apare și mai aproape de realitate. Da, George Tofan era zămislit din aliajul nobil din care sunt făcuți doar oamenii aleși, născuți pentru a fi de folos altora. Scurta-i existență caracterizată prin neodihnă a condensat în ea un impresionant șir de fapte a căror valoare nu s-a erodat cu trecerea vremii. Bine a surprins în câteva cuvinte acest destin de excepție unul dintre prietenii săi cei mai apropiați: "Tofan nu era făcut să devină om de știință, nu era omul care să stea izolat de lume, în camera de lucru. Temperamentul său vioi îl îndemna la activitate, îl mîna la luptă. Tofan n-a fost fire contemplativă căreia să-i ajungă mulțumirea sufletească ce-i oferă lectura unei cărți literare, unei lucrări științifice. Pentru el știința era o armă pentru a reuși în viață. El era menit să creeze, să miște masele, să le entuziasmeze cu vorba lui și să le stăpânească cu energia lui"²⁴. După 75 de ani de la stingerea din viață, faptele sale au căpătat aură legendară și l-au așezat în rândul celor aleși de destin să marcheze o epocă cu pecetea personalității lor.

NOTE

1. N. Iorga, *Oameni cari au fost*, vol. 1, București, 1967, p. 126.

2. În legătură cu plecarea lui George Tofan la Cernăuți, biografia sa menționează anul 1907. Există însă dovezi care arată că adevărul este altul: "suplinitorul George Tofan, prin dispoziția Departamentului Școlar al Bucovinei nr. 8797 din 29 septembrie 1906, a fost confirmat în serviciu în

aceeași calitate (de profesor suplinitor - n.n.) la școlile chezaro-crăiești pentru învățători și învățătoare din Cernăuți" ("Raportul anual al Gimnaziului superior gr.-or. din Suceava. Publicat la sfârșitul anului școlar 1906/7 de Constantin Cosovici", Suceava, Tipografia Hermann Beiner, 1907, p. 4), iar Emil Bcca. fost elev al său, își amintea: "Noi îl știm (pe George Tofan - n.n.) mai ales din anul școlar 1906/1907 când a fost numit profesor la Școala Normală de învățători din Cernăuți" ("Cuvânt înainte" în *Corespondența lui George Tofan*, de Teodor Bălan, Cernăuți, Tipografia "Mitropolitul Silvestru", 1943 p. 6). În plus, el nu figurează în lista personalului didactic al liceului sucevean decât în anii școlari 1904-1905 și 1905-1906.

3. G. Tofan, *Amintiri din Cadrilater* în "Glasul Bucovinei" an II, nr. 107 din 28 martie 1919, p. 3.
4. Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieții*, Chișinău, Ed. "Universitas", 1992, p. 198.
5. Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 163.
6. Ion Nistor, *Zece ani de la moartea lui Gheorghe Tofan. Două articole inedite*, în "Junimea literară" an XIX, nr. 5-8/1930, pp. 268-269.
7. Nicolae Simionovici, *Momente din trecutul organizațiilor învățătorimii române din Bucovina 1905-1940*, mss, Biblioteca "I.G. Sbiera" Suceava, 1947, pp. 126-127.
8. Filimon Rusu, *Amintiri*, mss, Școala Cașvana.
9. Emil Boca, *loc. cit.*, p. 6.
10. Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 170.
11. Idem, pp. 6-8.
12. Nicolae Tcaciuc-Albu, *George Tofan*, conferință ținută la Ateneul Român din Suceava în ziua de 11 martie 1923, Ed. "Școala Română", Suceava, 1923, p. 10.
13. George Tofan, *Congresul cultural*, în rev. "Școala", nr. 4-5/1914, pp. 83-84.
14. Vasile Olenici, *Din însemnările unui congresist*, în rev. "Școala", nr. 6-8/1914, pp. 185-186.
15. Nicolae Simionovici, *loc. cit.*, p. 197.
16. Onisifor Ghibu, *Pe baricadele vieții*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1981, pp. 260-261.
17. Constantin Loghin, *Șaptezeci de ani de la înființarea "Societății pentru Cultură și Literatură" (1862-1932)*, Cernăuți, Tipografia "Mitropolitul Silvestru", 1932.
18. Filimon Rusu, *loc. cit.*
19. Teodor Bălan, *op. cit.*, p. 132.
20. Idem, p. 134.
21. Gh. Buzdugan, *George Tofan în lumina unui sfert de veac*, în "30 de ani de organizație românească a învățătorilor din Bucovina", Cernăuți, 1935, p. 29.
22. George Tofan, *Cursurile de vară de la Candreni*, în rev. "Școala", nr. 9/1913, pp. 209-212.
23. Ilie Mandiuc, *Gheorghe Tofan*, în "Bucovina-supliment literar", nr. 356 din 3 august 1942.
24. Teodor Bălan, *O scurtă caracterizare*, în "Corespondența lui Gheorghe Tofan", p. 13.

THE PROFESSOR - GHEORGHE TOFAN

SUMMARY

In this study, the author tries to relive the image of George Tofan's activity in the didactic field. He presents the Tofan's contribution to the school development for a large area. The informations are based on the new sources; that's a very important thing for us and for our national culture.